

Glossæ

iii / 2011

Tässä numerossa:

Puheenjohtajalta	3
<i>Elina Räsänen</i>	
Yhdistyksen toimintaa	4
Viikinkiaika Suomessa –seminaari Helsingissä 28.–29.4.2011	5
<i>Sirpa Aalto</i>	
North European Symposium for Archaeological Textiles XI	8
<i>Piia Lempiäinen</i>	
Medieval Gender History -verkoston symposium Helsingissä 16.–17.6.2011	10
<i>Kirsi Kanerva</i>	
Elämää tuomiokirkon varjossa – kuulumisia tieteellisestä seminaarista Turun keskiaikaisilla markkinoilla	12
<i>Reima Välimäki</i>	
Hämeen keskiaikamarkkinat 19.–21.8.2011	13
<i>Ilkka Leskelä ja Mervi Suhonen</i>	
Tutkijana Oxfordissa	18
<i>Samu Niskanen</i>	
Inkunaabeleita Kansalliskirjastossa	20
<i>Lauri Leinonen</i>	
Kirjaesittely: Pakanoista kristityiksi – viikingeistä valtakunnaksi	21
<i>Teemu Korpijärvi</i>	
Keskiaika-aiheisia tapahtumia	22
Jäseneksi	24

Glossa-lehti on Glossa ry:n jäsen- ja tiedotuslehti. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Toimituskunta: Mervi Suhonen, Teemu Korpijärvi, Piia Lempiäinen, Lauri Leinonen. Verkkosivu ja aiemmin ilmestyneet numerot: www.glossa.fi/glossae

Latinankielinen sana *glossa* tarkoittaa kommenttia tai tulkintaa. Esimerkiksi keskiaikaisissa käsikirjoituksissa on *glossæ*, reunahuomautuksia. *Glossa*-lehdessä julkaistaan keskiajan tutkimukseen liittyviä pikkuartikkeleita, uutisia ja keskustelua.

Glossa ry. on monitieteinen keskiajan tutkimuksen seura.
Verkko-osoite: www.glossa.fi
Postiosoite: Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
Tieteellinen verkkolehtemme Mirator: www.glossa.fi/mirator

Glossæ III/2011
ISSN 1455-9153
Painomäärä: 120 kpl
Helsinki, Unigrafia 2011

HYVÄ GLOSSAN JÄSEN

MIKÄPÄ ALOITTAISI uuden lukukauden paremmin kuin kansainvälinen konferenssi? Itselläni sellaisena sai toimia kirjallisuuden, taidehistorian ja sukupuolentutkimuksen valtakunnallisten tohtoriohjelmien 24.–26.8.2011 järjestämä konferenssi, jossa pohdittiin todellisia, kuviteltuja ja representoituja tiloja ja paikkoja. *Imagining spaces & places* -konferenssin teemat sopivat tietenkin hyvin myös keskiajantutkimukseen.

Yksi sessio oli kokonaan omistettu keskiaikaa käsitteleville papereille. Katja Fältnin esitelmässä todettiin Suomen keskiaikaisten kirkkojen rakentajamaalauksen ihmiskuvauksen olevan kaukana Cennino Cenninin (noin 1370–1440) esittelemistä ihmisruumiin kuvauksen ihanteista, ja niiden selittämisen olevan muutenkin hyvin hankalaa. Mikä on eräänlaisten piruhahmojen suhde shamanistiseen perintöön, kysyttiin esitelmän jälkeen. Kuka tietää, mutta käydessäni muutama päivä sitten Suomen kansallismuseossa kalliomaalauksia esittelevässä *Kalliossa kädenjälki* -näyttelyssä huomasin käsiään kohottelevan alastoman mieshahmon, joka muistuttaa esimerkiksi Maarian kirkon rakentajamaalauksen joukossa olevia hahmoja.

Arkeobotanisti Ülle Sillasoon esitelmä puolestaan käsitteli myöhäiskeskiajan paneelimaalauksen kasvistoa, kuten päivänkakkaroita, voikukkia tai ruiskukkia, ja totesi valkoisten kukkien olevan yleisimpiä. Kukat ovat maalauspaikan alueen tyypillisiä kukkia; tämän avulla varsinainen aihe, pyhä tapahtuma, saadaan tuotua katsojan todelliseen, elettyyn maailmaan.

Myös Glossan syyskausi käynnistyi tilaa koskevilla pohdinnoilla. Taidehistorian seuran kanssa yhdessä järjestetty *Kuva ja tila. Näkökulmia keskiajan visuaaliseen maailmaan* -seminaari pidettiin 14. syyskuuta. Seminaari rakentui Suomessa vierailevan Udinen yliopiston taidehistorian professori Valentino Pacen vierailun esitelmän ympärille.

Ennen Pacen *maniera greca* käsittelevää esitelmää kuulimme kolme muuta mielenkiintoista paperia. FT Agneta Ahlqvist esitteli keskiajan kuolematematiikan yhtä sarkaa; hänen aiheenaan oli kolmea kuollutta ja kolmea elävää esittävä kuvaperinne. Dosentti Johanna Vakkari puolestaan avasi keskiajan kuvatilaa, havainnointiin ja perspektiiviin liittyviä kysymyksiä todeten muun muassa, että kuva muotoutuu erilaiseksi sen mukaan, pyritäänkö kuvaamaan visuaalista maailmaa vai näkökentässä olevia asioita. Keskiajan kuvaustapoja määrittivät käsitykset siitä, että kaikki aika on Jumalalle yhtä aikaa läsnä ja jokaiselle asialle on määrätty paikkansa. Dosentti Markus Hiekkänen näytti ennennäkemättömiä kuvia – ja kun on kyse Suomessa olevasta keskiajan materiaalista, tämä ei ole aivan tavallista! Hän analysoi vastikään esiin otettuja Mynämäen kirkon holvimaalauksia pohtien kuva-aiheiden suhdetta alttarien paikkaan ja laajemmin tuon kirkon topografiaan.

Toivotan kaikille antoisaa syksyä keskiajan aiheiden parissa. Tervetuloa mukaan Glossan tapahtumiin ja toimintaan!

Elina Räsänen

Glossan puheenjohtaja

GLOSSAN SAAGAILTA

*Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki, sali 405
Torstaina 10.11.2011 klo 17.00–20.00*

FT Sirpa Aalto, Itä-Suomen yliopisto

*Kulttuurien törmäys vai kohtaaminen?
Skandinaavit ja saagojen finnit*

Sirpa Aalto väitteli joulukuussa 2010 Itä-Suomen yliopistossa. Väitöskirjan otsikko on *Categorizing Otherness in the Kings' Sagas* ja sen suomenkielinen esittely Itä-Suomen yliopiston väitöstiedotarkistossa (www.uef.fi/uef/vaitostiedotarkisto-2010) otsikolla *Norjalainen valtaeliitti alkoi vierastaa saamelaisia 1200-luvulla*.

FM Kirsi Kanerva, Turun yliopisto

Vihaiset viikingit? Vihan tunne islantilais-saagoissa

Esitelmässä tarkastellaan 1200-1300-lukujen islantilaisten kuvauksia 900–1000 -luvulla eläneistä esi-isistään, jotka ehkä saattoivat taistelussa muuttua berserkeiksi. Laajemmin kyse on vihan tunteen representaatiosta islantilaissaagoissa. Kirsi Kanervan valmisteilla olevan kulttuurihistorian väitöskirjan ja hänen muiden tutkimusaiheidensa esittely on Turku Centre for Medieval and Early Modern Studies –yksikön sivuilla <http://tucemems.utu.fi/jasenet/kanerva.html>.

Glossan esitelmätilaisuudet ovat avoimia kaikille. Tervetuloa!

SYYSKOKOUS

& 15-VUOTISJUHLA

GLOSSA RY:N sääntömääräinen syyskokous pidetään torstaina 1.12.2011 klo 16.30 Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin tiloissa, Fabianinkatu 24, sisääntulokerroksen seminaarihuoneessa 136. Kokouksessa käsitellään sääntöjen määräämät asiat.

Syyskokouksen jälkeen klo 17.00 samassa salissa alkaa Glossa ry:n viittätoista aktiivista vuotta juhlistava seminaari. Yhdistyksemme perustettiin vuonna 1996.

Puhujina ovat yhdistyksen toimintaan merkittäväällä tavalla vaikuttaneet jäsenet Jeanette Lindblom, Tuomas Heikkilä ja Anu Lahtinen. Heistä jokainen on vuorollaan ollut myös puheenjohtajana. Juhlaillan esitelmisään he kertovat omista tutkimusaiheistaan ja ohessa hieman Glossan historiasta. Esitelmien jälkeen pidetään vastaanotto.

Lisätietoa syntymäpäiväjuhlaillasta tulee Glossan verkkosivuille ja sähköpostituslistojen välityksellä marraskuussa.

***Glossa on nyt Facebookissa!
Käy katsomassa ja suosittele muillekin!***

VIKINKIAIKA SUOMESSA – SEMINAARI

Helsingissä 28.–29.4.2011

Sirpa Aalto

KESKIAJAN TUTKIMUS ratsastaa edelleen aallonharjalla Suomessa, mutta viikinkiajan (800–1050) tutkimus, joka ajallisen määritelmänsä puolesta sijoittuu yleiseurooppalaiseen keskiaikaan (500–1500) ei ole saanut viime vuosina kovinkaan suurta huomiota historian tutkimuksen puolella. Syitä tähän on varmasti useita, mutta pääsyyinä lienevät lähteet: koska viikinkiajalta on vain vähän kirjallisia lähteitä ja vielä vähemmän Suomea koskevia lähteitä, aihe on jätetty arkeologeille. Arkeologian puolella viikinkiaikaa onkin tutkittu Suomessa ja Karjalassa.

Joukko eri alojen tutkijoita kokoontui 28.–29.4. Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineessa seminaariin, jonka otsikkona oli ”Suomen viikinkiajan määrittely eri tieteenalojen lähestymistapojen valossa”. Seminaarin toteutti monitieteinen tutkimushanke Viikinkiaika Suomessa – The Viking Age in Finland ja se oli samalla tutkimushankkeen avausseminaari. Tutkimushankkeen johtajana toimii dosentti Lassi Heininen (Lapin yliopisto) ja tutkimushankkeen muut jäsenet ovat Sirpa Aalto (OY), Joonas Ahola (HY), Frog (HY), Ville Laakso (TY) ja Clive Tolley (TY). Tutkimushanke sai rahoituksen seminaarisarjan järjestämiseen Suomen Kulttuurirahastolta.

Huhtikuussa pidetyn seminaarin tarkoitus oli nimensä mukaisesti tuoda yhteen eri tieteenalojen edustajat kertomaan, mitä kukin ala voi tuoda viikinkiajan tutkimukseen. Jotta kokonaiskuvan luonti ei jäisi vain ihmistieteiden varaan, mukaan oli kutsuttu myös asiantuntijoita biologian, genetiikan ja ilmastotutkimuksen aloilta. Tieteenvälisten rajo-

jen ylittävä keskustelu vaatii usein sen, että eri alojen käsitteitä oli avattava kollegoille. Samalla oli selvennettävä, mitkä ovat kunkin tieteenalan mahdollisuudet tarjota (uutta) tietoa viikinkiajasta.

Viikinkiaika määritellään hieman eri tavoin riippuen tutkimuskohteena olevasta alueesta. Kuten seminaarin nimi osoittaa, lähtökohtana on puhua alueesta, mutta jättää alueen etnisiteetit nimeämättä. Kun palataan menneisyydessä taaksepäin aikaan, jolloin ei ollut valtiollisia rajoja eikä nimettyjä ”kansoja”, on aina se vaara, että anakronistisesti viitataan johonkin, mitä ei ole ollut olemassa kyseisenä aikana. Vaikka nimitykset Suomi ja Karjala ovat käsitteitä nykyhetkessä ja niillä on tietty merkityssisältö, niiden käyttö maantieteellisinä termeinä tuntuu sopivalta viikinkiaikaa tutkittaessa. Suomen ja Karjalan kohdalla viikinkiaika on esine- ja rahalöytöjen valossa melko selkeästi erottuva periodi, joka kattaa aikavälin 800–1050. Näiden alueiden kannalta viikinkiaika on äärimmäisen mielenkiintoinen ajanjakso, koska tuolloin se mitä me nykyisin käsitämme ”suomalaisuudella” tai ”karjalaisuudella” saavat alkunsa – unohtamatta myöskään ”saamelaisuutta”. Nämä etnisiteettien käsitteet eivät suinkaan syntyneet yhtäkkiä viikinkiaikana, vaan ovat pitkällisen prosessin tuloksia.

Suomen historiassa viikinkiaika tai myöhäinen rautakausi on perinteisesti sijoitettu esihistoriaan, mutta voidaan tietenkin kysyä, onko tiukka jaottelu historiaan ja esihistoriaan mielekästä. Keskustelu seminaarissa kävi ajoittain hyvinkin vilkkaana, kun pohdittiin

esimerkiksi nykyisen Suomen alueella asuneiden ihmisten kielellistä ja etnistä taustaa, mitä mahdollisuuksia tai rajoituksia nk. periferisten asuinalueiden tutkimus voi tarjota tai voivatko kalevalaiset saarelaisrunot toimia lähteinä viikinkiaikaiseen itämerensuomalaiseen maailmankuvaan.

Seminaarisarja jatkuu syksyllä 11.–12.11. Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineen tiloissa. Syksyn seminaarin teemana on

”Kulttuurienväliset yhteydet ja niiden merkitys Suomessa viikinkiajalla” ja se on avoin kuulijoille. Valikoidut seminaariesitelmät kootaan ensi vuoden aikana artikkelikokoelmaksi. Seminaarista kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä allekirjoittaneeseen (sirpa.aalto@oulu.fi).

Kommentti:

Uuden tutkimushankkeen arkeologista taustaa

Mervi Suhonen

VIIKINKIAIKA SUOMESSA –hankkeen yhtenä lähtökohdista on, että ”suomalaisuus” ja ”karjalaisuus” juontavat juurensa viikinkiaikaan. Suomen ja Karjalan aineistoja on rautakauden arkeologiassa jo tutkimushistoriallisista syistä syytä käsitellä yhtenä kokonaisuutena – ovathan 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa löydetty esineet Suomen Kansallismuseon kokoelmissa. Myöhäisrautakaudelta, 800–1200 –luvulta, on nykyisessä Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Hämeessä, Savossa Mikkelin seudulla ja Laatokan-Karjalassa säilynyt useita kalmistoja, jotka houkuttelevat tulkitsemaan väestön identiteettiä ja myös antavat joitakin mahdollisuuksia siihen. Useisiin arkeologisesti kaivettuihin kalmistoihin on muinoin haudattu kymmeniä – ja enemmänkin – vainajia juhla-asuissaan ja runsain hauta-antimin. Tämän lähdeaineiston perusteella on rekonstruoitu sekä muinaispukuja että aikakauden maatalousyhteisöjen ja kauppiaiden elämää, ideologista murrosta ja niin edelleen. Työ jatkuu. Monet klassik-

kokohteista on kaivettu kauan sitten, mutta 2000-luvullakin on tehty kenttätutkimuksia, jotka valottavat myöhäisrautakauden kulttuuria ja kulttuurikontakteja juuri uuden monitieteisen projektin tutkimusalueella. Yksi aktiivisimmista tutkijoista on Turun yliopistossa väitöskirjaansa viimeistelevä FL Ville Laakso.

Myöhäisrautakauden hauta- ja muut löydöt tarjoavat tietoa eri alueiden erilaisista attribuuteista, joilla ihmiset nähtävästi ovat tuoneet esiin identiteettiään. Hyvin perustein voidaan puhua esimerkiksi karjalaisista korumuodoista, ja arkeologisessa kirjallisuudessa ovat käytössä mm. termit suomalainen ja karjalainen (silmä)kirves. Vastaavasti on olemassa vahvaa näyttöä siitä, että Hämeessä oli toisenlainen muoti kuin ympäröivillä alueilla (”hämäläiset”), samoin Satakunnassa (joka toki jakautuu useisiin, paikallisiin seutuihin) ja niin edelleen. Pohjoisempaa muistettakoon kainulaiset nykyisellä Pohjois-Pohjanmaalla. Kyseessä on kaikissa tapauksissa arkeologisen materiaalin tulkinta, joten mm. suomalainen-

ja karjalainen-termejä ei voi tulkita aivan samalla tavalla kuin näitä sanoja käytetään nykyisin.

Laatokan-Karjalan historiassa myöhäisrautakausi on kiistatta erityisen merkittävää aikaa sen vuoksi, että alue näyttää tuolloin saaneen paljon uutta väestöä, jolla oli hyvät edellytykset ja epäilemättä vahvat motiivit luoda omanlaistaan esinekulttuuria ja kätkeä se myös vainajien mukaan maan alle. Puhutaan eräänlaisesta ”Karjalan synnystä”. Tarina ei ole yksinkertainen eikä loppuun selvitetty. Alueen arkeologinen rautakauden aineisto on kartoitettu erittäin huolellisesti 1990-luvun puoliväliin asti ja siitä on julkaistu Suomessa kaksi väitöskirjaa (Pirjo Uino 1997 ja Aleksanteri Saksa 1998; Saksa on väitellyt samasta aiheesta tohtoriksi myös Venäjällä vuonna 2007). Tuorein kooste aiheetta koskevasta arkeologisesta ja monitieteisestä tutkimuksesta on Viipurin lääni historiategoksen I-osa (ilmystymisvuosi 2003), jonka nimenäkin on *Karjalan synty*.

Viikinkiajan korut, esimerkiksi naisen puvun olkasoljet, ovat erilaisia kuin myöhemmillä vuosisadoilla. Samoin niin sanotut viikinkimiekat poikkeavat oleellisesti kiekkopontisista, Keski-Euroopassa keskiajalla käytetyistä miekoista. Vastaavia ajallisia eroja on lukuisissa muissa esineryhmissä. Olen edellä järjestemällisesti käyttänyt termiä myöhäisrautakausi, joka suomalaisten arkeologien kielenkäytössä kattaa sekä viikinkiajan sekä niin sanotun ristiretkiajan (Karjalassa noin 1100-luvulta 1300-luvulle). Arkeologisten periodirajojen asettaminen on aina problemattista, aluesidonnaista ja riippuu tutkimuskysymyksistä, käytettävissä olevista löytöaineistoista ja siitä, mitä halutaan painottaa.

Esihistorian periodeja on olemassa, mutta loputtomasti voidaan väitellä siitä, mihin nimenomaisiin vuosiin periodirajat tulisi asettaa ja miksi. *Viikinkiaika Suomessa* –hanke joutuu kyseenalaistamaan tällaisten rajanvetojen merkitystä ja senkin, onko jako esihistoriaan

ja historialliseen aikaan tärkeä. Sekä kirjoitettujen lähteiden tutkijat että esineaineistoja ja muinaismaisemia tutkivat arkeologit lienevät nykyisin varsin yksimielisiä siitä, että molempia aineistotyyppejä tarvitaan eikä tieteenalojen välinen, akateeminen rajankäynti ole mitenkään hyödyllistä. Käytännössä yhteistyö ei useinkaan toimi tehokkaasti vaan edellyttää erillisrahoitteisia hankkeita, jollainen nyt on erittäin lupaavasti alkanut.

Uusi projekti kattaa monenlaista luonnontieteellistä tutkimusta, jonka antoisuudesta on jo aiemmin saatu kokemusta. Maiseman ja ilmaston muutokset, eri kasvilajien viljely, erilaisten raaka-aineiden käyttö esineiden valmistuksessa ja rakennusmateriaaleina ja niin edelleen ovat vaikuttaneet merkittävästi paikalliskulttuureihin ja kommunikaatioon. Humanisti katsoo myös erittäin toiveikkaina geenitutkimuksen suuntaan ja toiveet eri väestöryhmien juurien selvittämiseksi näillä menetelmillä ovat edelleen korkealla. Toivottavasti kielitieteen tutkijat osallistuvat keskusteluun niin ikään aktiivisesti!

Kuten Sirpa Aalto toteaa, menneisyyden tutkimuksessa on nykyisin syytä olla hyvin harkitseva etnisyyteen viittaavien attribuuttien käytössä. Yritykset selvittää ”suomalaisten” juuria ovat menneillä vuosikymmenillä johtaneet sekä mielenkiintoiseen, tieteellisen elinvoimansa pitkään säilyttäneisiin tuloksiin että ylilyönteihin. Myös viikinkien tutkimus on ollut sekä tiukasti tieteellistä että ajoittain tarpeettomankin vauhdikasta.

Viikinkiaika on yksi niistä esihistorian periodeista, jonka nimi ja aikarajat ovat Suomen ja Karjalan arkeologiassa lainaa Skandinaviasta. Uusi tutkimushanke tuonee tähän monien mullistusten ajanjaksoon täkäläistä sävyä ja toivottavasti kytkee viikinkiajan aiempaa luontevammin (esi)historiankirjoitukseemme.

Kirjoittaja on arkeologi ja Glossaen toimittaja.

NORTH EUROPEAN SYMPOSIUM FOR ARCHAEOLOGICAL TEXTILES XI

Esslingen am Neckar 10.–13.5.2011

Piia Lempiäinen

NORTH EUROPEAN SYMPOSIUM for Archaeological Textiles -konferenssi on järjestetty vuodesta 1981 lähtien kolmen vuoden välein kohtaamispaikaksi tekstiiliarkeologeille ja muille vanhojen tekstiilien tutkijoille. Alun perin painopiste oli Pohjois-Euroopassa, mutta nykyään seminaari kattaa koko Euroopan alueen ja vuodesta 2008 se on ollut avoin kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tänä keväänä yhdestoista NESAT järjestettiin Saksassa, idyllisessä Esslingessä, joka useine keskiaikaisine kirkkoineen, raatihuoneentoreineen ja viehättävine sivukujineen näytti parhaat puolensa konferenssin osallistujille.

Suomea olivat NESATissa edustamassa arkeologi Krista Vajanto, joka esitteli posterin fermentoinnin (käymisprosessin) käytöstä rautakauden värjäyksessä, sekä Suomen ja Pohjoismaiden historian perustutkintopiskelijat Mari Kyllönen ja allekirjoittanut. Varsinkin alkuvuodesta oli mukavaa, että mukana oli tuttuja suomea puhuvia kasvoja ”turvariepuna”, kuten Marin kanssa nauroimme, mutta viikon edetessä moni 120 konferenssiosallistujasta kävi tutuksi paitsi virallisen osuuden, myös illanviettojen myötä. Esslingenin kaltaisessa pienessä kaupungissa kierrellessä tuttuja tulikin vastaan lähes koko ajan, sillä taisimme olla paikan ainoat turistit. Moni huokailikin, kuinka ihanaa oli päästä keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia ihmisten kanssa, jotka ymmärtävät alaa, jonka parissa suurin osa tekee yksinäistä työtä ilman

ajatustenvaihtoa kollegojen kanssa.

Konferenssin virallinen osuus kesti neljä täyteen ahdettua päivää, joiden aikana kuulumme yhteensä 36 luentoa siitä, mitä ja miten tekstiilejä tällä hetkellä tutkitaan. Luentojen teemat oli jaettu metodologisiin perusteisiin, luonnontieteiden sovelluksiin, löytöjen esittelemiseen sekä tekstiilituotantoon, ja ajallisesti liikuttiin usean tuhannen vuoden jaksolla. Aiheita olivat esimerkiksi kutomisen kulttimerkitys Etruriassa, Puolan Elblagista 1500–1700-lukujen käymälöistä löytyneiden tekstiilifragmenttien kartoitus ja Skotlannista suosta löydetyn, 1600-luvun lopulla kuolleen Gunnisterin miehen vaatetuksen rekonstruointi.

Luentojen aiheet vaihtelivat mielenkiintoisesti perinteisestä löytöjen esittelystä ja analysoinnista uusien tutkimuspolkujen kartoittamiseen ja tekniikoiden soveltamiseen. Kiehtovaa oli muun muassa kuulla Itävallasta, Lengbergin linnasta löydettyistä 1400-luvun pellavaisista rintaliiveistä. Perinteisesti on ajateltu, että rintaliivit, sellaisina kuin me ne tunnemme, kehitettiin vasta 1800-luvulla, joten Lengbergistä löydetyt useat eri liivimallit kirjoittavat historiaa uudestaan. Samoilta kaivauksilta löydettiin myös pellavaiset alushousut, joita vain miesten tiedetään käyttäneen, ja löydöistä kertonut arkeologi harmitteli, että housuja oli ehditty käsitellä ilman hansikkaita ennen kuin keksittiin, että niistä olisi voinut ottaa DNA-näytteen.

Moderni teknologia onkin muuttanut

tekstiilitutkimuksen alaa ja tulee muuttamaan sitä myös vastaisuudessa, mistä todisteena olivat useat kiehtovat luennot. 3D-tietokonetomografia on esimerkiksi mahdollistanut Baden-Württembergin neoliittisen kauden järviasutuksilta löydettyjen hauraiden tekstiilien tarkastelun tietokoneella kolmiulotteisesti. Infrapunakameralla taas saatiin värit ja kuvat näkyville norjalaisesta Osebergin viikinkiaikaisesta hautalaivasta löytyneistä silkkitekstiileistä, minkä jälkeen niitä voitiin verrata muihin samalta ajalta säilyneisiin silkkitekstiileihin. Huimia mahdollisuuksia tarjoavat myös erilaiset isotooppianalyysit. Tanskassa on rautakauden villatekstiilien strontiumin isotooppeja analysoimalla alettu tutkia, onko tekstiileissä käytetty villa paikallista vai tuontitavaraa, mikä osaltaan valottaa tekstiilituotannon ja kaupankäynnin historiaa. Näytteitä on otettu myös suoruumiiden ihosta ja hiuksista, tarkoituksena selvittää, olivatko nämä paikallisia vai muualta tulleita. Alustavien tutkimusten perusteella Huldremosesta löydetty nainen saattaisi olla kotoisin kauempaa, mutta tutkijat muistuttivat, että ihon ja nahkan analysoiminen eroaa tekstiilien analyysistä. Villasta löytyvien erilaisten vakaiden isotooppien suhdetta mittaamalla pystytään tarkentamaan tätä metodia, jolloin etuna ovat myös pienemmät näytekoot.

Ikävä ongelma oli, että valitettavan moni luennoista pidettiin saksaksi, mitä moni kansainvälinen vieras tuskasteli. Viikon kuluessa kävi ilmi, että useat saksalaiset puhujat eivät olleet tienneet konferenssin olevan kansainvälinen ennen kuin viime hetkellä, joten kaikki eivät olleet ehtineet tai pystyneet vaihtamaan luentonsa kieltä. Muutamat puhujat olivat kuitenkin kääntäneet luentonsa pikaisesti englanniksi, mistä kansainväliset osallistujat olivat heille erittäin kiitollisia.

Luentojen lisäksi konferenssin ohjelmaan sisältyi posteriesittely, johon osallistujat pääsivät tutustumaan pikkupurtavan ja paikallisten opiskelijoiden sekoittamien alkoholittomien drinkkien kera. NESATin jälkeen

posterinäyttely lähti kiertämään muihin konferensseihin. Halukkaat olivat myös saaneet ilmoittautua ekskursioille, joista toinen suuntasi Ludwigsburgin barokkipalatsin pukumuseoon ja toinen Hochdorfin kelttimuseoon. Ludwigsburgin pukukokoelma 1700-luvulta tähän päivään oli vaikuttava ja kokoelman ylläpitoon ja varastointiin varatut tilat vielä vaikuttavimmat, mutta kuulemma myös Hochdorfin kelttipäällikön hautaa ja sen viressä ollutta kylää esittelevä museo oli ollut erittäin antoisa vierailukohde. Konferenssissa oli myös pieni kirjojen myyntipöytä, jonka valikoima ei ollut kovin suuri, mutta sitäkin laadukkaampi.

Konferenssin loppusanojen yhteydessä järjestäjät kertoivat, että monet osallistujat olivat ilmaisseet huolensa siitä, uskaltavatko he enää jatkossa esitellä tutkimuksiaan, jos heillä ei ole käytössään huipputeknologiaa, jolla materiaaleja voisi analysoida perinteisiä metodeja tarkemmin. Järjestäjät ja NESATin hallitus kuitenkin muistuttivat, että vaikka meistä kaikista onkin kiehtovaa kuulla uusista tekniikoista ja niiden antamasta hyödyistä alalle, on silti itsestään selvää, että nämä kalliit ja haastavat tekniikat eivät ole kaikkien saatavilla. NESATin idea on ollut aina koota eri maiden tutkijat yhteen vaihtamaan tietoa ja kuulemaan mitä muualla tehdään eikä kilpaila siitä, kenellä on uusimmat ja hienoimmat lelut. Järjestäjät myös painottivat, että jokainen tutkimus vie alaa eteenpäin, kunhan se on tehty hyvän tieteellisen tavan mukaan, ja että perinteinen tekstiilitutkimus on edelleen arvokasta.

Kaiken kaikkiaan yhdestoista NESAT oli erittäin antoisa ja laadukkaasti järjestetty. Seuraava konferenssi järjestetään vuonna 2014 todennäköisesti Itävallassa, minne toivottavasti seuraavallakin kerralla saadaan suomalaisedustajia mukaan.

Konferenssista on tulossa julkaisu.

Kirjoittaja tutkii Pohjois-Euroopan vaatetusta keskiajalla ja varhaisella uudella ajalla.

MEDIEVAL GENDER HISTORY -VERKOSTON SYMPOSIUM HELSINGISSÄ 16.–17.6.2011

Kirsi Kanerva

MEDIEVAL GENDER HISTORY NETWORK on Pohjoismaiden keskiaikaa sukupuoliinäkökulmasta tarkastelevien tutkijoiden verkosto, jonka osana toimii myös miestutkimukseen keskittynyt Medieval Masculinity Network. Verkoston koordinaattoreina toimivat Anu Lahtinen (Helsingin yliopiston tutkijakollegium) ja Christine Ekholst (University of Guelph), sekä maskuliinisuustutkijoiden osalta Ásdís Egilsdóttir (Háskóli Íslands) ja Henric Bagerius (Göteborgs universitet). Kesäkuussa verkosto järjesti Helsingissä järjestyksessään toisen symposiuminsa, jonka teemana oli huolenpito ruumiista ja sielusta keskiajalla. Symposiumiin osallistui 25 verkoston jäsentä Pohjoismaista, Brittein saarilta ja Yhdysvalloista. Kaksipäiväisen tapahtuman aikana kuultiin useita esitelmiä aiheesta ja piristävällä tavalla aiheen vierestäkin, sekä kaksi keynote-luentoa, jotka olivat avoimia kaikille Glossa ry:n jäsenille.

Symposium aloitettiin professori Elina Gertsmanin (Case Western Reserve University) keynote-luennolla. Gertsman on aiemmin tutkinut muun muassa keskiaikaista kuolemantanssi-aihetta. Symposiumissa hän esitelmöi ns. *vierge ouvrante* -veistoksista eli avautuessaan usein pyhän kolminaisuuden esittävästä Neitsyt Maria -veistoksista. Seuraavana päivänä tapahtuman toinen keynote David Ashurst (Durham University) taas käsittelee esitelmässään keskiaikaisia skandinaavisia käsityksiä ruumiin ja sielun suhteesta ja sukupuolittuneisuudesta. Hän tarkasteli 1200-luvun alkupuolella, kuningas Hakon IV (1204–1263) hallintokaudella Norjassa

tehtyjä mannereurooppalaisen visiokirjallisuuden käännöksiä ja toi esille, miten edellä mainitut käsitykset välillä erosivat vastaavista mannereurooppalaisista ajatuksista.

Tämän lisäksi useat tutkijat esittelivät symposiumissa omia tutkimusaiheitaan. Sofie Vanherpen (Ghent University) käsittelee esitelmässään islantilaisaagoissa kuvattua merkittävää, Islannin varhaisiin asuttajiin luettua naishenkilöä Auðr Syvämieltä (*Auðr in djúpúðga*) ja hänen rooliaan, toimijuuttaan ja suhdettaan valtaan.

Anne Irene Riisøy (Universitetet i Oslo) taas tarkasteli kristinuskoa edeltäneelle ajalle ajoitetun Edda-runouden mahdollisuuksista välittää tietoa esikristillisen/pakanallisen ajan laista ja oikeuskäytännöistä. Hänen tarkastelunsa keskiössä oli erityisesti naisten rooli lain käytössä ja toimeenpanossa.

Lára Magnúsdóttir (Háskóli Íslands) käsittelee omassa esitelmässään muun muassa yhteisö-sanan ja käsitteen (isl. *samfélag*) syntyä Islannissa laajemmasta aikaperspektiivistä käsin. Esitelmä herätti myös jälkikäteen innokasta keskustelua käsitteiden ja sanojen synnystä ja käsitteiden olemassaolosta ennen sanan syntyä.

Symposiumissa puhuneiden Volker Schierin (Arizona State University) ja Corine Schleifin (Arizona State University) tutkimuksen lähdeaineistona olivat Maria Mainluostarissa Maihingenissa vaikuttaneen birgittalaisnunna Katerina Lemmellin kirjeenvaihto luostarin kanssa yhteistyösuhteessa toimineiden kauppiaitten kanssa. Heidän esityksensä avasi mielenkiintoisen kuvakulman

muun muassa keskiaikaiseen maustekauppaan ja mausteiden todellisiin käyttötarkoituksiin ruumiin ja sielun hyvinvoinnin edistäjänä. Niinpä esimerkiksi sahramia – jonka huumaava vaikutus on nykytutkimuksissa todettu – tilattiin kauppiailta laulavien nunnien äänen ja laulukyvyn turvaamiseksi. Sahramia ei toki keskiajan kontekstissa käsitetty huumeena sen nykyisessä merkityksessä, mutta nykyrokkarien huumesekoilujen valossa seikka saa lähes koomisia merkitysulottuvuuksia.

Symposiumin toisena päivänä Louise Berglund (Örebro universitet) tarkasteli esityksessään keskiaikaista ruotsalaista saarnaa Pyhän Birgitan tyttärestä Katharina Vadsenalaisesta (1331–1381), ja saarnan kautta välittyvää kuvaa tämän neitseellisen ja autuaaksi julistetun naisen ruumiista hyveellisyyden ikonina. Hilde Inttjore (Universitetet i Agder) taas puolestaan käsittelee esityksessään Stavangerin hiippakunnan kirkkoille vuosien 1250–1500 aikana tehtyjä lahjoituksia ja niiden sukupuolittuneisuutta ja suhdetta lahjoittajan sosiaaliseen asemaan.

Symposiumin aikana päästiin onneksi lopulta kurkistamaan myös keskiaikaiselle Suomenniemelle, kun Tuula Hockman (Tampereen yliopisto) tutustutti kuulijat lähemmin Hämeen linnaan ja Tottin sukuun, sekä näiden uskonnolliseen toimintaan. Symposium päätös huipentui vielä Kansallismuseossa, missä Elina Räsänen esitteli konferenssivieraille museon keskiaikakokoelman. Tällaisia asiantuntijaesittelyjä toivoisi jokaisen museovieraan saavan kokea, sillä se avasi innostavalla tavalla myös allekirjoittaneen käsitystä asiasta.

Seuraava verkoston symposium on luvassa ensi vuonna Durhamissa. Verkoston toiminnasta kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä Anu Lahtiseen, anulah@iki.fi.

Lisätietoja verkostosta on osoitteessa:

http://www.medeltid.su.se/Forskning/Medieval_gender_history.htm

Toimituksen lisäys:

Yksi kirjoittajan toiveista toteutui osittain, kun Elina Räsänen esitteli keskiajan puuveistoksia ja alttarikaappeja Kansallismuseon kirkkosalissa Tapaa tutkija –illassa tiistaina 6.9.

Tapaa tutkija –sarja jatkuu Kansallismuseolla

MIKSI AIHE VEI MUKANAAN, mitä kiehtovaa arkistoista löytyi? Kulttuurin ja historian alan tutkijat kertovat työstään ja tutkimuskohteestaan museon näyttelytiloissa. Tapahtuman kesto on noin 45 min ja museoon on silloin ilmainen sisäänpääsy.

Ti 1.11.2011 klo 18.30 *Kalenterisauvat*
Amanuenssi Antti Metsänkylä.

KANSALLISMUSEOSSA TÄNÄ SYKSYNÄ MYÖS:

Kulttuurihistoriaa keskellä päivää
joka kuukauden toisena torstaina klo 12.00.

Keskipäivän opastuksilla syvennyttään Kansallismuseon perusnäyttelyihin rajatun teeman kautta. Nyt ei liikuta laajalti koko museossa, vaan pyritään kerrankin istahtamaan esineiden äärelle.

http://www.nba.fi/fi/skm_tapahtumat

ELÄMÄÄ TUOMIOKIRKON VARJOSSA

– *kuulumisia tieteellisestä seminaarista
Turun keskiaikaisilla markkinoilla*

Reima Välimäki

KULTTUURIPÄÄKAUPUNKI TURUSSA tiede ja kulttuuri ovat tämän vuoden aikana lyöneet kättä useissa eri hankkeissa. Keskiajasta kiinnostuneille tarjoutui tilaisuus tutustua tutkimukseen kulttuurin keskellä, kun Turun yliopiston keski- ja uuden ajan alun tutkijat kokoontuivat seminaariin Keskiaikaisten markkinoiden ensimmäisenä päivänä. Yleisölle avoimen ”Elämää tuomiokirkon varjossa” -seminaarin järjesti Turku Centre for Medieval and Early Modern Studies (TUCEMEMS).

Vanhan Raatihuoneen kolmannessa kerroksessa kuultiin tuoretta tutkimusta esitteleviä seminaaripapereita arkeologian, kulttuurin, oikeus- ja Suomen historian sekä suomen kielen tutkijoilta. Päivän avasi FT Suvianna Seppälä Suomen historian oppiaineesta esitelmällään piispan taloudellisesta asemasta ja verotuloista. Huomattavien verotulojen kautta esitettyä Turun piispan valta ja merkitys keskiajan Suomessa näyttäytyi entistä selvempänä. Arkeologian dosentti Janne Harjula kertoi alustavia tuloksia Koroistenniemen 1900-luvun alussa tehtyjen kaivauksien löytöjen uudelleenarvioinnista. Vanhan piispanistuimen löytöaineisto kertoo aktiivisesta kirjallisuudesta kulttuurista: alueelta on löytynyt mm. kirjoituspuikkoja ja kirjankansien metalliosia. Vanhan Turun paikannimistöön kuulijat johdatti suomen kielen tutkija FM Kirsi-Maria Nummila selvittäessään ”Katinhätä” -paikannimen etymologiaa. Nummila esitti vakuuttavasti, kuinka ”Katinhätä” ei ole vain käänöslaina ruotsin ”gatändasta”, vaan sillä

on uuden ajan alun kaupungeissa ollut selkeä kaupungin laitaan tai esikaupunkiin viittaava merkityksensä.

Seminaarin toinen puolisko keskittyi elämän varjopuoliin. Kulttuurihistorioitsija, dosentti Riitta Laitinen käsitteli kaupungista karkotuksia 1640–50 -luvuilla. Kiristytvä suhtautuminen kerjäläisiin ja irtolaisiin uuden ajan alun yhteiskunnassa johti myös Turussa lisääntyviin karkotuksiin. Karkotettujen aseman toivottomuudesta kertoo se, että monet heistä palasivat pian takaisin kaupunkiin huolimatta jopa kuolemanrangaistuksen uhasta. Oikeushistorioitsija, FT Satu Lidman puolestaan kysyi, oliko nainen keskiajan oikeuskulttuurissa hauras vai oliko uhkana haureus. Naisen seksuaalisuus ja sen loukkaamisen mahdollisuus ja uhka määrittivät sekä naisen kunniaa että hänen asemaansa oikeuskulttuurissa. Äärimmillään nainen näyttäytyi lähes hyödykkeenä: neidonloukkauksissa Ruotsin laki katsoi vahingon kärsijäksi uhrin isän tai muun lähimmän miessukulaisen.

Huolimatta kauniista kesäsäästä seminaari houkutteli useita kymmeniä kuuntelijoita ja useat esitelmät herättivät vilkasta keskustelua. ”Elämää tuomiokirkon varjossa” osoitti, ettei suurelle yleisölle suunnatun tilaisuuden tarvitse välttämättä olla erityinen yleisöluento, vaan tieteellinen seminaari ja käynnissä olevan tutkimuksen esittely kiinnostavat myös yliopiston seinien ulkopuolella.

HÄMEEN KESKIAIKAMARKKINAT

19.–21.8.2011

Ilkka Leskelä ja Mervi Suhonen

Elokuisena viikonvaihteena meistä tuli tuokioksi Viisaita. Osallistimme talkoolaisina Hämeen linnan keskiaikamarkkinoille, missä parivaljakomme sai työnimen *Glossan Viisaat ja käteensä vihreän G-kirjaimella varustetun viirin. Sitten vain keskiaikatietoa jakamaan...!*

Miten tähän jouduttiin?

Hämeen keskiaikamarkkinat kolmipäiväinen pääsymaksullinen tapahtuma. Tänä vuonna se saavutti jälleen ennätysyleisön: toritullin läpi kulki 21 200 maksavaa vierasta. Huomattakoon, että tuli kerätään vain lauantaina ja sunnuntaina, mutta perjantaina markkina-alueelle pääsee ostoksille vapaasti ja parhaat tavarat vaihtavat omistajaa jo ennen kuin kauppiat ovat ehtineet kunnolla kuormiaan purkaa.

Vuosi 2011 oli Hämeenlinnassa jo 13. markkinavuosi. Alkuvuosina markkinat on pidetty linnanpihalla, mutta nykyisin käytössä on koko Linnanpuisto. Itse linna on nyt jäänyt markkina-alueen ulkopuolelle, mutta toritullirannekkeella pääsee tutustumaan ilmaiseksi näyttelyihin ja myös Linnanniemen muihin museoihin. Lisäksi muutamat markkinoiden ohjelmanumerot ovat koettavissa linnan alueella, missä on mm. jousiammuntakisat ja trubaduurin soittoa.

Laajaksi paisunut ja yhä laajeneva tapahtuma järjestetään Hämeen linnan keskiaikayhdistyksen kokoamin vapaaehtoisvoimin.

Talkoolaisten työpanosta ei voi vähätellä: tapahtuma-alueen rakentaminen, siisteys, turvallisuus ja toimivuus ovat heidän varassaan. Ympärivuotisesti palkatun toiminnanjohtajan lisäksi ohjelmaa oli valmistelemassa tänä vuonna vain yksi muu palkattu työntekijä.

Suuren yleisötapahtuman järjestäminen keskellä nykyaikaista suomalaista kaupunkia ei silti voi olla muuta kuin hintava projekti. Tapahtumajärjestelyt kustannetaan pääosin pääsylipputulolla. Toritulli on 10 € aikuisilta ja 5 € lapsilta; kahden päivän rannekkeesta saa alennusta. Infrastruktuurin lisäksi ohjelmatarjonnasta syntyy järjestäjille melkoisesti kuluja, koska pääesiintyjille maksetaan kulkorvaukset ja palkkiot. Esiintyjäehdokkaista on nykyisin kuulemma jo ylitarjontaa, mikä ei yleisömäärän tarjoaman julkisuuden huomioon ottaen lainkaan hämmästyttä. Järjestäjät pyrkivät siihen, että ohjelmantarjoajat valitaan aina laadun perusteella ja siten, että uusi markkinavuosi tuo tullessaan aina yleisölle yllätyksiä.

Pääsylippua vastaan markkinoiden on tarjottava muutakin kuin pseudoautenttinen keskiaikatori. Siksi markkinatoimikunta etsii jatkuvasti uusia tapoja esittää keskiaikaa suurelle yleisölle. Tänä vuonna toimikunta löysi *Glossan*, ja me värväydimme vapaaehtoisiksi ”tieteen edustajiksi” ruokapalkalla ja järjestäjien tarjoamaa ilmaista majoitusta vastaan. Ilkka on historiantutkija ja tekee väitöskirjaa Itämeren kaupasta. Mervin ala on arkeologia, mm. Suomen keskiajan kaupunkien kaivauslöydöt.

Markkinoilla Ilkka sai yleen eräänlaisen oppineen miehen asun, Mervi maata viistävän keskiaikahenkisen villamekon. Ilkka-nimi sopii keskiaikaankin, Mervi ei, mutta viikonlopun aikana kävi ilmi, että nykyaikaiset puhuttelunimet kelpaavat eikä keskiaikaroolia tarvitse väkisin esittää, jos se tuntuu itselle vieraalta.

Mitä markkinoiden keskiaika on?

Markkinoiden viitteellisenä teemana oli tällä kertaa vuosi 1365 ja Hansa. Teemavuosi ei kuitenkaan vaikuttanut siihen, miten Euroopan ja Pohjolan varhais-, sydän- ja myöhäis-keskiaika jälleen kerran sekoittuivat suuren yleisön kannalta suloiseksi ”keskiajan kulttuuriksi”. Sinne tänne markkina-alueelle oli tosin pystytetty tietoisikutauluja, joista yksi kuvasi teemavuoden tapahtumia Ruotsin historiassa, mutta kiusallista kyllä taulut vaikuttivat siltä kuin historiankirjan lehtiä olisi levitelty lentolehtisinä puistoon.

Hämeen keskiaikamarkkinoiden järjestäjien motto on ”keskiaika kuuluu kaikille”. Käsitys keskiajasta leijaillee jossakin tutkitun tiedon ja viihde-elokuvien välimailla. Markkinoiden ulkoasussa pyritään autenttisuuteen ja siinä myös onnistutaan vähintään tyydyttävästi – massiivisen yleisötapahtuman sallimisrajoissa. Myyntikojut ja alueella yöpyvien teltat ovat puusta ja kankaasta eikä kupoliteltoja tai omia sadekatosvirityksiä sallita. Puiston siimeksessä samoilee hevosia ja alueen keskellä on niiden hiekkapäälysteinen esiintymiskenttä. Toisaalta alueen kookkaimmat rakennelmat ovat mellakka-aita, turnajaiskatsomo, kaksi ravintolateltoa ja esiintymislava äänentoistotekniikoineen.

Kojujen myyntiartikkelit ovat enimmäkseen käsityötä ja osin keskiaikaisten mallien mukaisia. Myyjät ja talkooväki ovat pukeutuneet vanhahtaviin asuihin. Lähemmin tarkasteltuna suurin osa vaatteista on kyllä koneom-

meltua puuvillaa, mutta kuten elokuvissakin, se riittää tuottamaan autenttisuuden tunteen. Iltaa valaisevat nuotiot, mutta leiri on suomalaisen vaitonainen: missä ovat laulu ja soitto?

Ohjelmanumeroiden kirjo on laaja. Näkyvimpiä ja suosituimpia tapahtumia ovat turnajaiset, ratsastusnäytökset, taistelunäytökset ja musiikkiesitykset. Anglosaksisessa maailmassa syntynyt pseudokeskiaikaisten turnajaisten järjestäminen levisi pohjoismaihin 1990-luvulla, ja nykyään Suomestakin löytyy yksi talli, joka pystyy varustamaan ja liikuttelemaan neljän täyspanssaroidun ammattiratsumiehen ja -naisen kisoja rekvisiittoineen. Puolen tunnin näytös oli ”noidan” runomuotoisesti juontama ja sitä säesti elokuvamusiiikki. Toisen, Venäjältä saapuneen taitavan ratsastusshown taustalla soi nopea-tempoinen heavy-metal. Puhtaasti shown ja viihteen puolelle meni vapaapaini, jonka yhteys keskiaikaan pyrittiin luomaan viikinkitarujen nimistön kautta.

Taistelunäytökset olivat eri keskiaikaseurojen järjestämiä, ja niissä korostuivat keskiaikaisten taistelulajien ammattimaisuus, varusteet ja taktiikat. Kuten arvata saattaa, koulukuntia on monta. Sekä mallinnustapa että mallinnettu aikakausi vaikuttavat lopputuloksen ilmeeseen. ”Helpoin” tapa on hakata miekan kokoisella kepillä amerikkalaisen jalkapalloilijan tavoin sonnustautunutta vastustajaa ja ottaa homma urheilun kannalta. Vaativin tapa on opiskella vuosia keskiaikaista miekkailua ja takoa omat, autenttiset teräaseet, joita voi käyttää vain hidastetusti tai pysäytetyin lyönnein, koska aseet ovat hengenvaarallisia. Taistelu ryhmänä viikinkityylisessä kilpirintamassa tai yksilönä 1400-luvun panssaroimattoman herrassoturin tavoin eroavat huomattavasti toisistaan. Kaikille näytöksille riitti runsaasti katsojia ja kyselijöitä.

Taistelunäytösten kirjo oli siis laaja, ja sama koski muita esityksiä. Kamariorkesteri siirtyi paikasta toiseen ja soitti itse tehdyillä

instrumenteilla italialaisia 1400-luvun tansseja. Folk-yhtyeet puolestaan esiintyivät lavalta ja tarjosivat moderneilla soittimilla omaa tuotantoaan. Yleisön joukossa kierteli trubaduuri. Elokuun pimeneviä iltoja käytettiin tehokkaasti hyväksi tulishow'ssa, jonka äänentoisto oli turnajaisten tasoa. Telttasaunakin alueelle oli saatu ja siitä pääsi virkistytymään Vanajaveteen. Lapsille oli järjestetty erikseen askartelupajoja, pehmomiekkailua, keppihevostastusta ja improvisaatioteatteri, jonka viehättävällä tavalla keskiaikaiset moralistiset teemat ehkä iskivät paremmin aikuiseen katsojaan.

Jatkuva, ”hiljainen ohjelmanumero” olivat noin tusinan suomalaisen keskiaikaseuran leirit, joissa oli erityisen viehättävää nähdä lasten kirmailu ja ”suurperheet” aterioimassa avotulen äärellä, keskiaikaiset astiastot edustavasti pirtinpöydille tai maahan katettuina. Seurojen jäsenten vaatetuksessa, aseistuksessa ja teltoissa on nähty todella runsaasti vaivaa autenttisuuden saavuttamiseksi. Samoin osa käsityöläisistä oli erittäin syvällisesti perehtynyt esiteollisiin materiaaleihin ja tuotantotapoihin, vaikka suurin osa heidän tuotteista olisikin kustannussyistä tehty nykyaikaisin menetelmin. Sekä keskiaikaseurojen väki että myyjät olivat läsnä ja saavutettavissa jatkuvasti. Telttaleiriin pääsyn edellytyksenäkin nimittäin on, että teltan ovet on pidettävä auki ja ohikulkijoiden mahdollisiin kyselyihin ja keskusteluihin on suhtauduttava suopeasti.

Käsityönäytökset ovat tällaisten markkinoiden tieteellistä parhaimmistoa. Jos malttaa seistä hetken ja paneutua asiaan, saa tietoa esimerkiksi raudan valmistuksesta malmista miekaksi tai saven tiestä kulhoksi. Katapultin toimintaan perehdytetään näyttävien demonstraatioiden avulla. Osa käsityöläisistä on nimenomaan keskiajan harrastajia, itse kudottuja vaatteita myöten, kun taas osa heistä esittelee muinaistekniikoita laajemmin eri ajanjaksoilta.

Tutkijan rooli: Ilkan näkökulma

Mitä myöhäiskeskiajan hansakaupan ja henkilöverkostojen tutkija tekee tällaisessa tapahtumassa? Tapahtumajärjestäjien mielestä hän liikkuu yleisön keskellä, ottaa kuvitteellisen keskiajan henkilön roolin ja tekee performansseja, joissa tieto välittyy yleisölle. Itselläni on usean vuoden opettajakokemus ja olen harrastanut parikymmentä vuotta roolipelaamista, enkä kokenut tällaista esiintymistapaa periaatteessa ongelmaksi. Käytäntö kuitenkin osoittautui hankalaksi. Otin yleisökseni lähinnä ruokateltassa paikallaan istuvia ihmisiä ja kerroin nykyisen ja keskiaikaisen ruokakulttuurin eroista, niiden taustalla vaikuttavista elämän realiteeteista, kaukokaupasta ja ulkomaiden tuotteista. Tietoiskut kestivät viitisen minuuttia ja arviolta pari–kolmekymmentä kuulijaa jopa keskittyi kuulemaansa. Tietoiskujen jälkeen syntyi pieniä ja polveilevia keskustelunpoikasia – joko paikalla tai myöhemmin markkinakadulla. Kovin innostunutta vastaanottoa tietoiskut eivät saaneet.

Toinen tapa tuoda yleisölle tietoa keskiajasta oli konkreettinen vastailu kysymyksiin. Tähän ei tosin ollut mitään muuta tapaa kuin kuljeskella ahkerasti ympäri markkina-alueita ja kuunnella, mikä ihmisiä puhutti. Suomalainen aikuinen ei paljon kysele, mutta lapset ihmettelivät montaa asiaa, joihin heidän vanhempansa eivät osanneet vastata. Jos alueella olisi ollut jokin selkeä paikka, jossa kysymyksiä olisi voinut esittää – tai ehkä ajastettuja kierroksia käsityöläiskojujen ja ohjelmanumeroiden välillä – kyselijät olisivat voineet löytää tietoa paremmin. Toisaalta kysymykset juontuivat usein juuri nähdystä. Kun käsityöläinen tai ohjelman esittäjä oli paikalla, hän itse oli yleensä parempi vastaaja kuin abstraktimmin asioita pohtiva tutkija.

Ongelmana ei niinkään ollut esiin tuleminen kuin aiheen, esitystavan ja yleisön kohtaaminen. Tieteellistä käsitystä ja ilmiöiden

taustoja on hankala välittää muuten kuin puhumalla ”kuivasti”, selittämällä. Jos yleisö ei ole orientoitunut kuuntelemaan selityksiä tai ei ole kiinnostunut tiedosta, jota tutkija voi tarjota keskiaikafiliksen, miekkailunäytösten ja käsityöläisten työnäytösten lisäksi, puhuja ja yleisö eivät kohta.

Eniten keskusteluja syntyikin keskiaikaharrastajien ja käsityöläisten kanssa. Vanha viisaus näyttää käyvän toteen: vasta kun ihminen on hankkinut jonkinlaiset perustiedot, hän herää kysymään ja kiinnostuu tutkimuksen antamista vastauksista tai tutkimuksen kohtaamista ongelmista. Ajatustenvaihto on hedelmällistä molemmiin puolin, sillä käsityön sekä kokeellisen historian tai arkeologian keinoin tulee esille lukemattomia ilmiöitä, joista keskiajan jäänteet vaikenevat, mutta jotka olisi syytä ottaa huomioon tulkintoja tehtäessä. Mikäli ”kovien” harrastajien ja akateemisten tutkijoiden kohtaamista haettiin, se onnistui hyvin. Kummatkaan tosin eivät olleet maksavia asiakkaita, eli ohjelmanumeroiden kohdeyleisöä.

Tutkijan rooli: Mervin näkökulma

Arkeologin haukankatse etsii kojuista niitä artefakteja, jotka ovat aidon näköistä. Etsivä löytää: sepäntöitä, lanka- ja kangaskäsitöitä, puuesineitä, keramiikkaa. Pettymyksiäkin tulee: metallista, tekstiilileistä, puusta, savesta ja lasista syntyy paljon matkamuistotyypistä tavaraa, jolla käsityöläisen on ansaittava elantonsa. Markkinakojun vuokraaminen ei ole ilmaista eikä kiertomatka kesän markkinapahtumiin eri puolille maata ja ulkomaillekin voi olla yrittäjälle pelkkä iloinen harrastus. Markkinajärjestäjät eivät myöskään voi täysin kontrolloida suoranaisen rihkamankaan myyntiä ja viralliset torivoudit joutuvat silloin tällöin jopa häätämään alueelta sinne luvatta livahtaneita kaupustelijoita. Kansainvälistyminen ja eräänlainen nykyaikainen hansalaisuus näkyi markkinoilla jo selvästi: yrittäjiä

oli Virosta, Unkarista ja ehkä muualtakin kaukaa. Suuri hämmästys oli se, ettei juuri kukaan myynyt kirjoja, ei edes laajalle yleisölle suunnattuja suomenkielisiä yleisteoksia.

Pisimmät jonot olivat niille kojuille, joista sai syötävää ja juotavaa. Karkkiomenat ja täytetyt letut sopivat keskiaikaiseen makuun, kahvilla ja jäätelöllä pidetään väki muuten vain tyytyväisenä. Yksi kahvinmyyjistä kyllä muistutteli juoman epäautenttisuudesta työntelemällä puurattaissa ”kahvia syntisille” (1,50 € / pahvimukillinen termoskannusta). Iloinen oivallus oli erään kojun mainoslause ”uutuus perunasta” eli paikalla paistetut rasvaiset perunalastut. Tutkijan iloa kuitenkin vähensi piirun verran se, että tämä ilmeisen epäkeskiaikainen tuote oli yksi markkinoiden jonetuimmista. Suolaisen jälkeen maistuu olut, jota oli saatavilla kuten sahtiakin ja muutamia muita väkijuomia, mutta juopumuslevottomuudesta markkinat eivät tuntuneet kärsivän edes myöhään yöllä.

Keskiaikapelaamiseen täysin totuttomalle markkina-alueella vaeltelu oli jännittävä elämys niin päivällä kuin pimeän laskeuduttuakin. Mutta ajatus omien spontaanien tietoiskujen toteuttamisesta noin vain keskellä väkijoukkoa tuntui ylivoimaiselta ja jäi tekemättä. Varsinkin se pienen sirkuksen kokoinen ruokailutelta, jossa Ilkka reippasti korotti tutkijanääntään, oli mielestäni täysin sopimaton minkäänlaiselle asiaohjelmalle, varsinkin meidän edustamallemme akateemistaustaiselle tiedonjaolle. Olisin toivonut tyveniä hetkiä, jolloin tuohikassissa kantamani arkeologisten löytöjen replikat olisi voinut kaivaa esiin ja keskiaikamekkoon pukeutunut tutkija olisi voinut hieman ”ennustaa tulevaa” kertomalla, millaisia jälkiä keskiajasta puolen vuosituhannen kuluttua tullaan täältä Hämeestä löytämään...

Mukaan jatkokssakin?

Sekä Hämeen keskiaikamarkkinoiden järjes-

täjät että Glossa ry.:n edustajat lähtivät tänä vuonna kokeilemaan ja tunnustelemaan, onko tieteen tekijöillä paikkansa kesäisessä yleisötapahtumassa. Idea jalkautumisesta yleisön keskuuteen, pois luentosalin ja dataprojektorin suojista, oli sinänsä hyvä. Toteutusta ei kuitenkaan osattu nyt ensimmäisellä kerralla juurikaan miettiä. Jatkossa tutkijat ymmärtävät jo paremmin, mihin ovat menossa, mikä on markkinoiden elämänrytmi ja keitä sinne tulee keskiaikaa kokemaan. Vastaavasti markkinajärjestäjät tietävät kuunnella etukäteen tutkijoiden toiveita.

Parannusmahdollisuuksia tulee mieleen useita: erilliset tutkimusesittelyt ulkona tai sisällä linnassa Turun keskiaikaviikon tapaan, temaattiset turistikierrokset tapahtuma-alueella pienryhmissä, ennalta koordinoitua käsityöläisten ja tutkijoiden keskustelua myyntikojujen äärellä, kommentit näytösten yhteydessä, kojupäivystys kirjamyyniteen. Teemavuosi (ensi kerralla anno Domini 1366?) voisi tarjota kontekstin, johon tutkijoiden puheenvuorot voisi liittää.

Hämeen linnan keskiaikayhdistyksen voimat menevät tapahtuman puitteiden hoitamiseen. He olettavat, että esiintymispaikan ja -ajat saatuaan ohjelmantuottajat toimivat itsenäisesti. Kun jokainen sitten toteuttaa omaa asiaansa, jotkut musisoiden, toiset hevosten ja äänentoistolaitteiden avulla ja tiedeihmisen omalla äänellään, pientä viiriä tuulessa heiluttaen, syntyy kakofoniaa. Markkinoilla pitää ääntä ollakin, elämänmenoa, mutta tieteellistä tutkimusta ei tällaisissa oloissa tuoda esiin siten, että tutkijat huutaisivat vielä kovempaa kuin muut.

Glossa ry.:n hallitus on tehnyt periaatepäätöksen, että yhdistys haluaa jatkossakin tehdä yhteistyötä keskiaikamarkkinoiden kanssa ja kehittää jonkin sopivan, molempia osapuolia ilahduttavan yhteistyötavan. Hämeen linnan edustajat eli Museovirasto toivovat meiltä niin ikään jonkinlaista yhteistyötä markkinaviikonlopun aikana. Parinkymme-

nentuhannen kävijän tapahtuma oikean keskiaikaisen linnan juurella tarjoaa periaatteessa erinomaiset puitteet keskiajasta kiinnostuneiden maallikoiden kohtaamiseen. Paljon riippuu siitä, kuinka paljon aikaa ja vaivaa tutkijat haluavat kiinnittää tiedon jalkauttamiseen.

www.keskiaikamarkkinat.net

TUTKIJANA OXFORDISSA

Samu Niskanen

VÄITÖSKIRJAPROJEKTINI (pitkäksi venähätäneillä) viimeisillä metreillä sain yhteydenoton Oxfordin yliopiston diplomaatiikan professorilta Richard Sharpelta. Hän viimeisteli tuolloin laajaa artikkelia Anselm Canterburylaisen teosten varhaisimmasta julkaisuhistoriasta, johon oma tutkimukseni saman miehen kirjekokoelman tekstihistoriasta liittyy elimellisesti. Tästä alkoi taaja kirjeenvaihto, joka johti kutsuun hakeutua työskentelemään Oxfordissa.

Tätä kirjoittaessa olen toiminut postdoc-tutkijana Oxfordin yliopiston historian laitoksella ja Jesus Collegessa reilut kaksi vuotta. Kokemus on ollut akateemisesti antoisa. Tälläinen historian laitos mainostaa itseään maailman toiseksi suurimpana, hyvänä kakkosena heti Moskovan yliopiston jälkeen. Ainakin Oxfordin kohdalla suuruudesta on hyötyä: asiantuntevien keskustelukumppanien löytäminen on helppoa niinkin esoteerisella saralla kuin on primääri tutkimusalanani, 1000-luvun jälkipuolen Normandian monastinen historia. Paitsi konsultoitavissa kollegoissa, myös kirjoissa ja käsikirjoituksissa riittää. Bodleian Libraryn kokoelmat kattavat kaiken Englannissa julkaistun ja tarpeelliset lähdejulkaisut muista maista. Myös ulkomaista tutkimusta on saatavilla hyvin, vaikka ei täysin aukottomasti. Sen mitä Oxfordissa ei ole, voi tietenkin lukea British Libraryssa Lontoossa.

Mitä tutkimukseni tarkasti ottaen käsittelee? Kuten sanottu väitöskirjani kartoitti Anselmin kirjekokoelman tekstihistorian. Se

loi pohjan, jonka varaan voi rakentaa kriittisen edition. Editio on työn alla ja pysyy siellä vielä pitkälle tulevaisuuteen. Kirjeitä tunnetaan Anselmilta lähes viisisataa ja ne julkaistaan kolmena volyymina. Näistä tekeillä on nyt ensimmäinen, joka kattaa Anselmin Normandian-vuodet, jakson 1060-luvulta vuoteen 1092. Editio koostuu latinankielisestä tekstistä, jota tukee kriittinen apparaatti, englanninkielisestä käännöksestä ja laajasta kommentaarista, joka esittelee kirjeisiin liittyvät henkilöt, kronologian, maantieteen ja kirjallisuuden sekä hengellisen, kulttuurisen, taloudellisen ja sosiaalisen elämän piirin kuuluvia ilmiöitä.

Myös muille projekteilleni on ominaista niin sanottu perustutkimus ja työskentely keskiaikaisten käsikirjoitusten parissa. Valmistelen kahden kollegan, saksalaisen professorin ja norjalaisen tohtorin, kanssa ensieditiota kahdesta luonteeltaan filosofisesta dialogista, joiden anonyymi auktori eli ilmeisesti Saint Albansin luostarissa 1100-luvun alussa. Huolimatta siitä että auktori pyrki määrittämään, missä raja henkisen ja aineellisen välillä kulkee, hänen tekstinsä on toisinaan (tuhattoman) hersyvää luettavaa, mistä esimerkkinä pohdinnat eläinten, etupäässä koirien sieluelämästä. Olen mukana myös lyhyessä yhteistyöprojektissa, joka tarkastelee normannien käännöttämistä Euroopan eri kolkissa. Sivuprojekteistani pidän juuri tällä hetkellä palkitsevimpana tutkimustani ensimmäisen ristiretken varhaisimmasta historiankirjoituksesta.

Tämä koskee tekstiä, jolle on annettu (osin erheellisesti) nimi *Gesta Francorum*, ja sen muita versioita. Löysin Cambridgesta käsikirjoituksen, joka edustaa teoksen kadonneeksi luultua ja aiemmin epätäydellisesti tunnettua versiota. Aiemman tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että löytämäni teksti on stemmaattisesti varhaisempi kuin standardiversiomme. Koska totuus ei ole ainakaan vielä selvillä ja edellinen lausunto huokui hybristä, jollainen on aina kohtalokasta, en jatka aiheesta vaan palaan Oxfordiin vielä hetkeksi.

Oxfordin yliopisto koostuu noin neljäskymmenestä kollegiumista, joista parhaat ovat verrattomia ja heikoimmat hyviä. Kollegiumit ovat itsenäisiä akateemisia yksiköitä, joilla on omat kiinteistönsä, henkilökuntansa ja opiskelijansa ja joista kunkin sisällä tutkitaan ja opetetaan lähes kaikilla aloilla. Itse olen *Jesus Collegen* jäsen. Kuten monilla vanhoilla kollegiumeilla myös *Jesuksella* on oma käsikirjoituskokoelmansa. Kokoelma kattaa 149 käsikirjoitusta ja ei siten kuulu kaupungin suurimpien joukkoon. (Jälkimmäinen seikka pätee myös itse kollegiumiin, joka perustettiin kaupungin keskustaan 1571, tonttialan hinnan noustua pilviin jo vuosisatoja aiemmin). Keskivertaisesta koostaan huolimatta *Jesuksen* kokoelma on kiinnostava. Se pitää sisällään kymmeniä käsikirjoituksia Englannin varhaiselta normannikaudelta ja korvaamattoman arvokkaita kymrin- ja englanninkielisiä käsikirjoituksia. Yksittäisiä helmiä ovat *Red Book of Hereg* ja toinen kahdesta säilyneestä *The Owl and the Nightingale* sydänkeskiaikaisesta todistajasta. Kokoelma on luetteloitu vain pintapuolisesti toissa vuosisadan puolivälissä, mistä syystä kollegiumiimme perustettiin johdollani hankke tuottamaan kattava, kuvaileva ja yksityiskohtainen tieteellinen katalogi. Sen julkaisun on määrä juhlistaa *Jesuksen* 450-vuotispäivää 2021. Koska kokoelma on monipuolinen – se

sisältää myös kreikan- ja arabiankielistä materiaalia – katalogi toteutetaan eri alojen asian tuntijain yhteistyönä.

Mitä vielä? Opetus Oxfordissa on erilaisista kuin missään muualla Cambridgea lukuun ottamatta. Perustutkinto-opiskelijat voivat valita itseään kiinnostavat kurssit äärettömän laajasta tarjonnasta. Erityistä on se, että kurssit suoritetaan luentoina, luokkina ja tutoriaaleina. Nimenomaan tutoriaaliopetus on tehnyt minuun äärimmäisen positiivisen vaikutuksen. Viikoittaisiin tutoriaaleihin opiskelijat, joita on läsnä yleensä yksi tai kaksi, valmistavat yhteisen keskustelun pohjaksi esseen opettajan antamasta aiheesta. Järjestelmä on epäilemättä liian kallis siirrettäväksi Suomeen sellaisenaan, mutta toivon, että voin soveltaa sitä omassa opetuksessani kotimaahan palatuani. Myös jatko-opiskelijoiden kohdalla oxfordilainen ohjaus on parhaimmillaan erittäin intensiivistä, kun kullakin opettajalla on ohjattavanaan vain pieni määrä väitöskirjoja. (Tämä on seikka, joka kannattaa pitää mielessä nyt kun Suomessa kehitetään jatko-opinto-ohjelmia.) Jaloksi lopuksi: uskallan suositella Oxfordia kaikille keskiajasta akateemisesti kiinnostuneille vauvasta vaariin.

INKUNAABELEITA KANSALLISKIRJASTOSSA

Lauri Leinonen

KANSALLISKIRJASTOSSA SIJAITSEE maamme huomattavin inkunaabelikokoelma. Vaikka inkunaabelit ovat niin kulttuuri- kuin kirjahistoriallisestikin yksi kirjaston kokoelmien merkittävimpiä osia, ei niistä ole koskaan laadittu kattavaa, kansainväliset kriteerit täyttävää luetteloa. Suoritin kolmen kuukauden työharjoitteluni korjaten tätä puutetta erikoiskokoelmien johtajan Sirkka Havun ohjauksessa.

Kirjastokorttelin kellareissa majaileva inkunaabelikokoelma paljastui hyvin monimuotoiseksi, kattaen niin maallisia kuin uskonnollisiakin tekstejä, rariteetteja yhtäläillä kuin bestsellereitä, kuuluisien painajien tuotoksia ja typografisia kokeiluja, kaikkia useilla kielillä. Kokoelman teokset ovat tulleet kirjastoon vaihtelevia teitä, ja vaikka kokoelma ei ole varsinaisesti yhtenäinen, tarjoaa se jo pienessä osassaan kattavan läpileikkauksen niin painotaidon kehitykseen kuin kirjalliseen tuotantoon, kirjojen kysyntään sekä niitä käyttäviin piireihin 1400-luvun lopulla.

Kokoelma onkin luonnollisesti Suomessa ainutlaatuinen, mutta sen käyttöarvoa laskee jo mainittu puutteellinen luettelointi. Monien teosten kohdalla on aiemmin kirjattu vain nimeke sekä mahdollisesti painopaikka ja -vuosi, eikä esimerkiksi tuiki tärkeää tietoa painajasta, tai teoksen kokonaisuudesta. Monet tietueista myös osoittautuivat läpikäytessä suoranaisesti virheellisiksi. Kärjistämätkin voidaan todeta, että kunnollinen luettelo on kokoelman elinehto.

Inkunaabelien ja kirjaston kannalta aika luettelon laatimiselle on juuri nyt hedelmällinen: varhaisen painotaidon tutkimusta on kansainvälisesti edistetty viime aikoina laaja-

mittaisilla projekteilla. Tavoite on ollut muodostaa kaikenkattava nimekekanta, digitoida kaikki tunnetut inkunaabelit sekä kirjata niiden proveniensi- ja yksilökuvailutiedot tarkkaan ylös. Näistä moninaisista esikuvista kirjaston kanssa valittiin olennaisimmat kriteerit luettelon rakentamisen lähtökohdiksi. Luettelointi tehtiin kokonaisuudessaan Helsingin yliopiston kirjastojen yhteistietokanta HELKAan.

Luetteloa päivitettäessä pidettiin tärkeänä mielessä sähköisen ulottuvuuden jatkuva laajentuminen: teokset linkitettiin kansainvälisiin tietokantoihin, joiden kautta mm. katalogireferenssit, sekä mainitsemisen arvoiset yleistiedot ovat parhaiten saatavilla. Läpikäytyt yksilöt myös linkitettiin suoraan digitaalisiin jäljennoksiinsä. Yksilökuvauksen osalta painotettiin niin sanotusti mainitsemisen arvoisiin yksityiskohtiin, jollaisiksi luettiin mm. kollaatio, provenienssitiedot, sidonta, tekijätiedot, kiinnostavat glossat, väritykset ja puuttuvat lehdet muutamia nimetäkseni.

Väärin tunnistettujen teosten ja lehtien yksilöinnin sekä erään ensi kertaa tunnistetun psalttarin myötä Kansalliskirjaston inkunaabelikokoelma jopa kasvoi parilla nimekkeellä. Tietojen oikeellisuuden tarkistamisen lisäksi teosten jaottelua ja löytymistä Helkassa parannettiin – sanalla sanoen siis edesautettiin huomattavasti inkunaabelien löytämistä ja käyttöä.

Kolmen kuukauden harjoittelun aikana saatiin luetteloitua vasta noin neljäsosa laajasta kokoelmasta. Luetteloinnin loppuun saattaminen on tulevaisuudessa tavoitteena, joskin aikataulultaan vielä avoinna.

Kirjaesittely:

PAKANOISTA KRISTITYIKSI

– viikingeistä valtakunnaksi

Teemu Korpijärvi

PROFESSORI SVERRE BAGGEN vuonna 2010 julkaisema teos *From Viking Stronghold to Christian Kingdom: State Formation in Norway c. 900–1350* koostaa kattavasti Norjan keskiaikaisen kristillistymiskehityksen ja valtakunnanmuodostuksen. Työkseen Sverre Bagge toimii keskiajan historian professorina ja *Centre for Medieval Studiesin* johtajana Bergenin yliopistossa. Bergenissä hänen alaisuudessaan on opiskellut ja tehnyt tutkimusyhteistyötä myös suomalaisia.

Glossalaiset saattavat myös muistaa professori Baggen yhtenä Helsingissä syksyllä 2010 järjestetyn Authorities -konferenssin keynote-puhujista. Esitelmässään hän liikkui samassa tematiikassa, kuin kirjassaan, otsikolla: *”From fist to scepter. Authority in Norway in the Middle Ages”*.

Teoksessaan Bagge käsittelee 450 vuoden mittaista ajanjaksoa laaja-alaisesti niin oikeudellisista, hallinnollisista, uskonnollisista kuin taloudellisistakin näkökulmista. Kirja etenee temaattisesti, mikä helpottaa lukijaa hahmottamaan kulloinkin käsiteltävää näkökulmaa. Baggen luonteva kerronta maalaa harjaantumattomallekin lukijalle taidokkaan kartan halki Norjan usein hajanaisen keskiaikaisen hallintohistorian ja tekee kirjasta myös maalikolle luettavan. Teoksessa liikutaan varsin vahvasti yhteiskunnan ylempien kerrosten parissa, mikä aiheen huomioiden on luontevaa ja hyvin perusteltua. Kristinuskon juurtumisen ja hallintokoneiston kehityksen vaikutuksia tavallisen kansan arkeen avataan kuitenkin käytettävissä olevilla keinoilla, eli pääasiassa lähdeaineistot tuottaneen hallintokoneiston näkökulmasta tarkasteltuna.

Teosta voi laajudessaan ja tarkkanäköi-

sydessään pitää urauurtavana koosteena Norjalaisesta keskiajasta. Bagge vertailee havainnollistavasti saman aikakauden vastaavia hallinnollisia kehityskulkuja ja olosuhteita esimerkiksi Ruotsissa, yhdistäen Norjan tapahtumat laajempaan pohjoismaiseen ja paikoin englantilaiseenkin kontekstiin. On muistettava, että tarkastellulla ajanjaksolla Norjalla oli laajoja omistuksia Skotlannin saarilla, joten valtakunnan yhteys Brittein saarille oli läheinen.

Tutkimuksensa johtopäätöksissä Bagge jakaa Norjan yhdentymiskehityksen kahteen päävaiheeseen, joista toinen oli sisällissotien kauden päättymistä edeltänyt sotilaallisen yhdentymisen kausi, jota seurasi diplomaattisen ja oikeudellisen yhdentymisen kausi. Voisi siis ajatella, että sisällissotien päätyminen Norjassa vuonna 1240 toimi eräänlaisena vedenjakajana, mitä hallinnon keskittämisen keinoin tuli. Keskiaikaisessa kontekstissa tämä ei tietenkään tarkoittanut loppua voimankäytön tarpeelle valtakunnan ja hallitsijan aseman turvaamisessa, mutta sen merkityksen suhteellista vähenemistä muiden keinojen rinnalla. Baggen tutkimuksen punaista lankaa voi siis ajatella eräänlaisena sivistymiskertomuksena, jossa väkivallasta siirrytään vaiheittain sanan valtaan. Tämä heijastelee Baggen Authorities-esitelmästä tuttua kehityslinjaa. Teos on lainattavissa esimerkiksi Kansalliskirjastosta.

Bagge, Sverre: *From Viking Stronghold to Christian Kingdom: State Formation in Norway c. 900–1350*. Museum Tuscanum Press, University of Copenhagen, 2010.

Aatelin historia ja kulttuuri: tutkimuksen uusia suuntia

*Suomen Ritarihuoneella, Helsingissä
pe 25.11.2011 klo 9.30-18.00*

Seminaari on kaikille avoin ja maksuton.
Ilmoittautuminen viimeistään 23.11.2011:
janne.haikari@jyu.fi

Järjestäjätoimikunta: Janne Haikari, Marko
Hakanen, Anu Lahtinen ja Alex Snellman.

Suomen Ritarihuone tukee
seminaarin järjestämistä.

Tilan käyttö ja täyttö keskiajan ja uuden ajan alun yhteiskunnissa

*Seminaari Tieteiden talolla Helsingissä
(Kirkkokatu 6)*

la 26.10.2011 klo 13–16

TILALLINEN KÄÄNNE (*the spatial turn*) on tar-
jonnut monille tieteenaloille uuden nä-
kökulman. Suuntaus on selvä myös historian-
tutkimuksessa.

Mutta mitä tuo tutkimus pitää tällä het-
kellä sisällään ja mihin suuntaan se on men-
nossa tai mihin se voi vielä mennä? Näitä
kysymyksiä pohditaan keskiajan ja varhaismo-
dernin ajan tutkimuksen konteksteissa tiiviisä
iltapäiväseminaarissa.

Tiedustelut: marko.lamberg@abo.fi

Arkeologia ja historia – esimerkkejä monitieteellisyydestä

Suomen keskiajan arkeologian seuran seminaari

Hämeen linnassa

18.11.2011

Seminaariohjelma ja ilmoittautumisohjeet
osoitteessa <http://org.utu.fi/muut/skas/>.

Muita syksyn keskiaika-aiheisia esitelmätilaisuuksia:

Bysantin tutkimuksen seura

www.protsu.fi/bts/BTSlinkit.html

Klassikkoklubin tieteidenvälinen magia-
ja uskontosyky Tampereella

Tiedustelut: ville.vuolanto@uta.fi.

Suomen Historiallinen Seura

<http://www.histseura.fi/tapahtunutta.html>

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
tutkijaseminaari

[www.finlit.fi/tutkimus/Tutkijaseminaari_](http://www.finlit.fi/tutkimus/Tutkijaseminaari_SKS_2011.htm)
[SKS_2011.htm](http://www.finlit.fi/tutkimus/Tutkijaseminaari_SKS_2011.htm)

Suomen kirkkohistoriallinen seura

www.skhs.fi/ajank.htm

Suomalais-Ugrilainen Seura

www.sgr.fi/kokoukset/index.html

Turku Centre for Medieval Studies

[http://tucemems.utu.fi/tarjoamme/ohjelma/](http://tucemems.utu.fi/tarjoamme/ohjelma/index.html)
[index.html](http://tucemems.utu.fi/tarjoamme/ohjelma/index.html)

Villa Lanten ystävät

www.villalante.org

Passages from Antiquity to the Middle Ages V: Infirmity

Social and Cultural Approaches to Cure, Caring and Health

August 23 – 26, 2012

University of Tampere, Finland
History/School of Social Sciences and Humanities
Trivium Centre for Classical, Medieval and Renaissance Studies

THE FIFTH INTERNATIONAL CONFERENCE on Passages from Antiquity to the Middle Ages will focus on social and cultural approaches to health and illness, cure and caring, and notions of ability and disability.

We welcome papers which focus on different actors – institutions, communities, families or individuals – and have a sensitive approach to social differences: gender, age and status. Thus, our focus lies on society and the history of everyday life, on the differences and similarities between elite and popular culture, and on the expectations linked to gender and life-cycle stage, visible in the practices and policies under scrutiny.

How were physical and mental disability/ability defined within daily life; what were the social consequences of illness; how was social interaction reflected in caring for the sick; how were cure and caring organised in families, communities and in society? We aim not

to concentrate on medical or technical aspects of health and illness, but rather to integrate them in a larger social and cultural context.

The speakers of the conference will include Nancy Caciola (University of San Diego), Véronique Dasen (University of Fribourg), William V. Harris (Columbia University), and Christian Krötzel (University of Tampere).

Organising Committee:

Prof. Christian Krötzel, Prof. Katariina Mustakallio, Dr. Sari Katajala-Peltomaa and Dr. Ville Vuolanto

Esitelmätarjoukset pyydettiin syyskuuhun 2011 mennessä. Ilmoittautuminen alkaa marraskuussa osoitteessa <http://www.uta.fi/trivium/passages/>.

Lisätietoja järjestäjiltä sähköpostitse: passages@uta.fi.

ESINETUTKIMUSVERKOSTO ARTEFACTAN verkkopalvelu on avattu osoitteessa www.artefacta.fi. Esinetutkimuksen uutisia, tapahtumakalenteri, keskustelua ja kontakteja. Tervetuloa tutustumaan ja verkoston jäseneksi!

MUSEOVIRASTO tekee 19.9.-14.10.2011 Helsingin kaupungin historiallisten kylätonttien inventoinnin. Inventoinnin kustannuksista vastaa Helsingin kaupunki.

OULUN YLIOPISTON Arkeologian oppiaine järjestää joulukuussa osteologisen tutkimuksen seminaarin *Luusta lihaksi*. Mitä vainajien jäännökset ja hautaustavat kertovat menneisyyden elämästä? Kuinka eläin- ja ihmisosteologista tutkimusta voidaan hyödyntää menneisyyden arkielämän ja tapojen tutkimuksessa?

www oulu.fi/hutk/yleark/esitelmakutsu.pdf
Lisätietoja anna-kaisa.salmi@oulu.fi.

Lähtettäjä:

Glossa ry.
Kirkkokatu 6
00170 Helsinki

Glossa - keskiajan tutkimuksen seura ry.

- perustettiin vuonna 1996
- on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen
- yhdistää eri tieteenalojen näkökulmia keskiaikaan
- järjestää esitelmätilaisuuksia, seminaareja, retkiä ja muita keskiajan tutkimusta edistäviä ja esitteleviä tapahtumia
- välittää tietoa itäisen ja läntisen Euroopan keskiajasta kaikille kiinnostuneille
- ottaa kantaa keskiajan tutkijoiden ja opiskelijoiden kannalta ajankohtaisiin kysymyksiin

Glossan jäseneksi

Yhdistyksen jäseneksi ovat tervetulleita tutkijat, opiskelijat ja kaikki, joita tutkimustieto keskiajasta kiinnostaa. Yhteisöjäseniä ovat esimerkiksi kirjastot, yhdistykset ja tutkimuslaitokset. Yhteensä jäseniä on jo yli sata.

Jäsenmaksut

Tavallinen: 15 € / vuosi
Perustutkinto-opiskelijat: 10 € / vuosi
Perhejäsenet: 20 € / vuosi koko perheeltä yhteensä
Yhteisöt: 20 € / vuosi

Liittyminen käy kätevästi ottamalla yhteyttä jäsenrekisterin hoitaja Rose-Marie Peakeen (peake@mappi.helsinki.fi, puh. 044-377 1745). Kerro viestissä tai puhelinsoitolla uuden jäsenen nimi, osoite, sähköpostiosoite ja / tai puhelinnumero sekä jäsenmaksun tyyppi.

Postituslistalle

Yhdistyksen sähköpostilista on glossa-list@lista.tsv.fi. Listalla välitetään tietoa yhdistyksen omasta toiminnasta sekä muita keskiajan tutkimukseen liittyviä uutisia.

Seuraava Glossæ-lehti ilmestyy joulukuussa

Aineisto pyydetään toimittamaan 14.11.2011 mennessä Mervi Suhoselle (misuhone@mappi.helsinki.fi), Teemu Korpijärvelle (tkorpia@mappi.helsinki.fi) tai Piia Lempiäiselle (piia.lempiainen@helsinki.fi).